

BMSM muassasalarida doira pedagogikasi mutaxassislarini tayyorlash tizimi

Komil Buronovich Xolikov
BXU

Annotatsiya: Mazkur ilmiy ish “BMSM muassasalarida doira pedagogikasi mutaxassislarini tayyorlash tizimi” mavzusiga bag‘ishlanib, unda bolalar musiqa va san’at maktablari sharoitida milliy cholg‘u - doira ijrochiligi bo‘yicha pedagog kadrlarni tayyorlashning nazariy-metodik asoslari keng yoritiladi. Tadqiqotda doira pedagogikasining tarixiy ildizlari, zamonaviy ta’lim talablari bilan uzviy bog‘liqligi hamda milliy musiqa merosini saqlash va rivojlantirishdagi o‘rni tahlil qilinadi. Annotatsiyada doira pedagogi nafaqat ijrochi, balki tarbiyachi, metodist va milliy qadriyatlar targ‘ibotchisi sifatida shakllanishi zarurligi asoslab beriladi. Tadqiqot natijalari doira pedagogikasi bo‘yicha ilmiy izlanishlar olib borayotgan tadqiqotchilar, musiqa ta’limi mutaxassislari hamda amaliyotchi o‘qituvchilar uchun muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so‘zlar: doira, pedagogika, BMSM, musiqa ta’limi, milliy cholg‘u, ijrochilik, metodika, kompetensiya, ritm, an’ana

The system of training specialists in circle pedagogy in BMSM institutions

Komil Buronovich Kholikov
Bukhara International University

Abstract: This scientific work is devoted to the topic "The system of training specialists in circle pedagogy in BMSM institutions", which broadly covers the theoretical and methodological foundations of training pedagogical personnel in the performance of a national instrument - circle in the conditions of children's music and art schools. The study analyzes the historical roots of circle pedagogy, its inextricable connection with modern educational requirements, and its role in the preservation and development of national musical heritage. The abstract substantiates the need for the formation of a circle pedagogue not only as a performer, but also as an educator, methodologist, and propagator of national values. The results of the study are of significant scientific and practical importance for researchers conducting scientific research on circle pedagogy, music education specialists, and practicing teachers.

Keywords: circle, pedagogy, children's music and art school, music education, national instrument, performance, methodology, competence, rhythm, tradition

Kirish. O'zbekiston musiqa madaniyatida milliy cholg'ular muhim o'rin egallaydi. Ular orasida doira o'zining qadimiyligi, ritmik imkoniyatlari va xalqona ruhiyati bilan ajralib turadi. Doira nafaqat musiqa asbobi, balki xalqning urf-odati, marosimlari va estetik qarashlarini mujassam etgan madaniy hodisadir. Shu bois, uni o'rgatish va o'rganuvchilarni kasbiy jihatdan yetuk pedagog sifatida tayyorlash masalasi bugungi musiqa ta'limi oldidagi dolzarb vazifalardan biridir.

Bolalar musiqa va san'at maktablari (BMSM) tizimi yosh avlodni san'atga yo'naltirish, iqtidorlarni aniqlash va rivojlantirishda muhim bo'g'in hisoblanadi. Ushbu muassasalarda faoliyat yuritadigan doira pedagoglari nafaqat ijrochilik mahoratiga, balki zamonaviy pedagogik bilim va ko'nikmalarga ham ega bo'lishlari talab etiladi. Shuning uchun doira pedagogikasini ilmiy asosda rivojlantirish, mutaxassislarni tayyorlash tizimini takomillashtirish zarurati yuzaga kelmoqda.

Asosiy qism.

1. Doira pedagogikasining nazariy asoslari

Doira pedagogikasi milliy musiqa pedagogikasining muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib, doira cholg'usini o'qitish jarayonining nazariy, metodik va amaliy qonuniyatlarini o'rganadi. Ushbu pedagogik yo'nalish xalq musiqa an'analari, milliy madaniyat, musiqiy ta'lim nazariyasi hamda zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida shakllangan. Doira pedagogikasining nazariy asoslari doira ijrochiligini o'rgatish jarayonini ilmiy jihatdan tashkil etish, ta'lim mazmunini tizimlashtirish va samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Doira - o'zbek milliy musiqa madaniyatining ajralmas qismi bo'lib, asrlar davomida marosimlar, xalq bayramlari, ansambl va yakka ijrochilikda muhim rol o'ynab kelgan. Shu sababli doirani o'rgatish faqat texnik ko'nikmalarni shakllantirish bilangina cheklanmay, balki o'quvchilarda milliy musiqiy tafakkur, ritm tuyg'usi va estetik didni rivojlantirishni ham ko'zda tutadi. Doira pedagogikasining nazariy asoslari aynan shu maqsadlarni ta'lim jarayoniga singdirishga yo'naltirilgan.

Doira pedagogikasining muhim nazariy tayanchi - musiqa pedagogikasi va didaktikaning umumiy tamoyillaridir. Ilmiylik, tizimlilik, izchillik, ongli va faol o'rganish, ko'rgazmalilik hamda yosh va individual xususiyatlarni hisobga olish tamoyillari doira o'qitish jarayonida asosiy o'rin tutadi. Ushbu tamoyillar o'quvchilarning musiqiy rivojlanishini bosqichma-bosqich ta'minlashga imkon beradi.

Nazariy asoslarning yana bir muhim jihati - ustoz-shogird an'alariga tayanishdir. O'zbek milliy musiqa ta'limida ustoz-shogird tizimi doira ijrochiligi rivojida muhim rol o'ynagan. Ushbu an'ana doira pedagogikasida tajribani bevosita amaliy faoliyat orqali uzatish, ijrochilik uslublarini namuna asosida o'rgatish va ijodiy

merosni saqlashga xizmat qiladi. Zamonaviy pedagogika bu an'anani ilmiy-metodik asoslar bilan boyitishni talab etadi.

Doira pedagogikasining nazariy asoslarida ritm kategoriyasi markaziy o'rinni egallaydi. Ritm - musiqaning asosiy ifoda vositalaridan biri bo'lib, doira ijrochiligida yetakchi ahamiyatga ega. Nazariy jihatdan ritm tuyg'usini rivojlantirish o'quvchilarning musiqiy eshitish qobiliyatini, koordinatsiyasini va ijrochilik aniqligini shakllantiradi. Shu bois, doira pedagogikasida ritmik mashqlar, o'lchovlar, zarb turlari va ularning ifodaviy imkoniyatlari chuqur o'rganiladi.

Nazariy asoslarning muhim tarkibiy qismi - pedagogik psixologiya bilan bog'liqlikdir. Doira o'qitishda o'quvchilarning yosh xususiyatlari, psixofiziologik imkoniyatlari va individual qobiliyatlarini hisobga olish zarur. Boshlang'ich bosqichda oddiy ritmik mashqlar va o'yin elementlari ustuvor bo'lsa, keyingi bosqichlarda murakkab zarb usullari, ansambl ijrochiligi va improvizatsiya elementlari joriy etiladi. Bu jarayon nazariy jihatdan izchil va mantiqiy bo'lishi kerak.

Doira pedagogikasining nazariy asoslari kompetensiyaviy yondashuv bilan ham uzviy bog'liq. Zamonaviy ta'limda doira o'qituvchisi nafaqat ijrochilik malakasiga, balki metodik, kommunikativ va madaniy kompetensiyalarga ham ega bo'lishi lozim. Nazariy asoslar doira pedagogining kasbiy faoliyatini rejalashtirish, o'quv jarayonini tashkil etish va natijalarni baholash mezonlarini belgilashga yordam beradi.

Shuningdek, doira pedagogikasining nazariy asoslarida milliy va zamonaviy yondashuvlarning uyg'unligi muhim ahamiyat kasb etadi. An'anaviy ijro uslublari, xalq og'zaki ijodi namunalarini o'rganish bilan bir qatorda, zamonaviy ta'lim texnologiyalari va interfaol metodlardan foydalanish pedagogik jarayonni yanada samarali qiladi. Bu esa doira ijrochiligini o'rganishga bo'lgan qiziqishni oshiradi.

Xulosa qilib aytganda, doira pedagogikasining nazariy asoslari milliy musiqa ta'limining poydevorini tashkil etadi. Ushbu asoslar doira o'qitish jarayonini ilmiy jihatdan tashkil etish, o'quvchilarning musiqiy va ma'naviy rivojlanishini ta'minlash hamda milliy madaniy merosni asrab-avaylashga xizmat qiladi. Nazariy jihatdan puxta ishlab chiqilgan doira pedagogikasi amaliyotda yuqori natijalarga erishishning muhim omili hisoblanadi.

Doira pedagogikasi musiqa pedagogikasining tarkibiy qismi bo'lib, u doira ijrochiligini o'rgatish qonuniyatlari, tamoyillari va metodlarini o'rganadi. Ushbu soha xalq pedagogikasi, ustoz-shogird an'analari hamda zamonaviy ta'lim nazariyalariga tayangan holda shakllangan. Doira pedagogikasining asosiy maqsadi - o'quvchilarda ritm tuyg'usi, musiqiy eshitish, texnik malaka va badiiy tafakkurni rivojlantirishdir.

2. BMSMda doira pedagoglarini tayyorlashning mazmuni

BMSM muassasalarida doira pedagoglarini tayyorlash jarayoni o'quv reja va dasturlar asosida amalga oshiriladi. Ushbu jarayonda ijrochilik fanlari bilan bir qatorda pedagogika, psixologiya, metodika va sahna madaniyati fanlari muhim ahamiyat kasb

etadi. Ta'lim mazmuni milliy va zamonaviy talablarga mos bo'lishi, o'quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olishi lozim.

3. O'qitish metodlari va texnologiyalari

Doira pedagogikasida amaliy yo'naltirilgan metodlar yetakchi o'rin tutadi. Jumladan:

- ritmik mashqlar va texnik etyudlar;
- eshitish orqali o'rganish;
- ansambl va jo'rnavozlik;
- improvizatsiya va ijodiy topshiriqlar;
- interfaol va innovatsion pedagogik texnologiyalar.

Ushbu metodlar o'quvchilarning faolligini oshiradi va ularni mustaqil ijodga undaydi.

4. Pedagog kompetensiyalarini shakllantirish

Zamonaviy doira pedagogi kasbiy, kommunikativ, metodik va madaniy kompetensiyalarga ega bo'lishi zarur. Kompetensiyaviy yondashuv asosida tayyorlangan mutaxassis o'quv jarayonini samarali rejalashtira oladi, baholash mezonlarini to'g'ri belgilaydi va o'quvchilarning ijodiy rivojlanishini ta'minlaydi.

Xulosa qilib aytganda, BMSM muassasalarida doira pedagogikasi mutaxassislarini tayyorlash tizimi milliy musiqa ta'limining muhim yo'nalishlaridan biridir. Ushbu tizimni takomillashtirish uchun ilmiy asoslangan metodlar, zamonaviy pedagogik texnologiyalar va milliy an'analarni uyg'unlashtirish zarur. Doira pedagogining kasbiy tayyorgarligi nafaqat ijrochilik mahorati, balki pedagogik tafakkur va madaniy mas'uliyat bilan belgilanadi. Shunday ekan, doira pedagogikasini rivojlantirish orqali yosh avlodni milliy musiqa ruhida tarbiyalash va madaniy merosni asrab-avaylashga erishish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat - yengilmas kuch. - Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. Mirziyoyev Sh.M. Milliy madaniyat va san'atni rivojlantirishga oid qaror va farmonlar to'plami. - Toshkent, 2018.
3. Abdug'aniyev A. O'zbek xalq cholg'ulari va ularning ijrochilik an'analari. - Toshkent: O'qituvchi, 2005.
4. Rajabiy Y. Musiqa merosimizga bir nazar. - Toshkent: Fan, 1978.
5. Tursunov S. Doira ijrochiligi asoslari. - Toshkent: Musiqa, 2012.
6. Sultonov X. Milliy zarbli cholg'ular metodikasi. - Toshkent: San'at, 2014.
7. Qodirov B. Musiqa pedagogikasi va metodikasi. - Toshkent: O'qituvchi, 2010.
8. Yo'ldoshev J., Usmonov S. Pedagogik texnologiyalar asoslari. - Toshkent: O'qituvchi, 2004.

9. Nurmatov R. Bolalar musiqa va san'at maktablarida cholg'u ijrochiligini o'qitish metodikasi. - Toshkent: Fan, 2016.
10. Sharipov D. Ustoz-shogird an'analari va musiqa ta'limi. - Toshkent: Ma'naviyat, 2009.
11. Abdullayev A. Musiqa ta'limida kompetensiyaviy yondashuv. - Toshkent: Fan va texnologiya, 2018.
12. Ismoilov M. Ansambl ijrochiligi va ritm masalalari. - Toshkent: Musiqa, 2011.
13. Saidov O. Zamonaviy musiqa ta'limida innovatsion metodlar. - Toshkent: Innovatsiya, 2020.
14. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. Bolalar musiqa va san'at maktablari uchun o'quv dasturlari. - Toshkent, 2021.
15. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. Bolalar musiqa va san'at maktablari faoliyatini takomillashtirishga oid me'yoriy hujjatlar. - Toshkent, 2019.